

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Науково-методичний збірник

(Випуск XXIV)

Слов'янськ, 2005

ПСИХОЛОГІЯ

Ільїна Ю.Ю.

ПОШИРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТА В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. У статті аналізується галузь когнітивної психології, що найбільш інтенсивно розвивається, – вивчення інтелектуальної активності суб'єкта, її особливості і умови формування.

У психологічних дослідженнях інтелектуальна активність розглядається у двох напрямках: вивчення мисленнєвого процесу та здатність людини до розв'язання задач.

Мислення, як підкреслює С.Л.Рубінштейн, – це опосередковане і узагальнене пізнання об'єктивної дійсності (8, с. 361). Разом з тим мислення розглядається як вид пізнання, але це не все пізнання, бо пізнання з психологічної точки зору розглядається як створення уявлень про зовнішній світ, його репрезентацій. Пізнання – це й сприймання, але в мисленні воно виступає як «опосередковане і узагальнене». Так, на основі одного факту ми робимо висновок і про інші. Отже на основі однієї репрезентації суб'єкт може зробити іншу. Репрезентація базується на основі різних структурних знань. У мисленні на основі відомих елементів створюється нова репрезентація. А.В.Брушлінський підкреслював, що в самому мисленні закладено виникнення нового (2).

Інтелектуальна активність являє собою інтегрований показник особистості, який включає в себе інтелект, мотиваційні компоненти, але вони не замінюють один одного.

При розв'язанні задач суб'єкт завжди міркує, саме в цьому випадку ми маємо справу з психологією мислення, а не інтелекту. Інтелект – це здатність до мислення. Разом з тим, мислення – процес, в якому реалізується інтелект.

Діяльність майбутнього психолога в системі МНС вимагає від фахівця як теоретичних знань, так і певного рівня інтелектуальної активності у зв'язку з тим, що його діяльність характеризується багатомірністю і неповторністю ситуацій, що вимагають від сучасного спеціаліста осмислювання теоретичних знань, вміння перекладати їх на мову практичних дій, знаходити більш ефективні засоби розв'язання професійних задач.

Наші спостереження, досвід роботи у ВНЗ свідчать про недооцінку ролі психологічних знань під час виконання різних професійних завдань. У значної частини курсантів на заняттях з психологічних дисциплін виявився низький рівень психологічних знань. У них простежується стереотипність у міркуваннях і при розв'язанні задач. Вони не усвідомлюють ієрархічну залежність між відомим і шуканим під час розв'язання мислинневих задач, не в змозі самостійно здійснити аналіз, не намагаються шукати різні засоби розв'язання задач. В цілому спостерігається низька розумова активність.

Завдання нашої роботи пов'язане з визначенням інтелектуальної активності суб'єкта при самостійному розв'язанні ним мислинневих задач. Тому нас цікавить проблема задачі у ході її розв'язання. Здатність до розв'язання задач є одним з показників інтелектуальної активності розвитку особистості, найбільш яскраво це проявляється у навчанні.

Дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених свідчать, що розв'язання задачі становить безперервну взаємодію суб'єкта з об'єктом, у якій суб'єкт розкриває об'єктивні відносини між даним та шуканим, визначає шукане та виявляє ставлення до нього. Ряд вчених хід розв'язання задачі розглядали як процес, під час якого відбувається реорганізація проблеми. Цей процес йде від аналізу даного (умова задачі) до аналізу того, що треба знайти (мета задачі) (11).

На думку психологів близького зарубіжжя та вітчизняних психологів здатність до розв'язання є одним з показників інтелектуального розвитку, що найбільш яскраво проявляється в умовах цілеспрямованого навчання, оскільки серцевиною задачі є ситуація невизначеності, яка стимулює суб'єкта до самостійного пошуку невідомого (9).

Поняття задача різними дослідниками трактується по-різному. Нам ближче всього визначення Л.Л.Гурової, яка під задачею розуміє об'єкт мислинневої діяльності, який містить вимоги деякого практичного перетворення або відповідь на теоретичне питання за допомогою пошуку умов, що сприяє розкрити зв'язки між відомим і шуканим (4). Саме цього визначення ми будемо дотримуватися у своїй роботі.

Отже, оволодіння умінням самостійно розв'язувати мислинневі задачі під час засвоєння психологічних курсів сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку інтелектуальної

активності суб'єкта, яка має певне значення при виконанні різних професійних завдань.

Інтелектуальна активність суб'єкта залежить від пізнання. Суттєвою властивістю пізнання є діяльнісний підхід.

Навчальний процес, як свідчать дослідження Л.С.Виготського, О.М.Леонтьєва, С.Д.Максименка, О.В.Скрипченка та інших являє собою усвідомлену напружену діяльність, успіх якої характеризується різними чинниками: сприймання інформації, її усвідомлення з наступним перетворенням у процесі самостійного розв'язання мислинневих задач. Навчання у ВНЗ – це не тільки повідомлення певного обсягу знань, а й формування інтелектуальної активності у курсантів та студентів.

У формуванні інтелектуальної активності суб'єкта велику роль відіграє продуктивне мислення. Продуктивне мислення забезпечує самостійне розв'язання задач, глибоке засвоєння знань, широту їх перенесення при розв'язанні нових задач.

Для досягнення мети нами були використані наступні діагностичні методи: спостереження, бесіди, анкетування, експертна оцінка навчальної діяльності.

Діагностичні методи склали основну частину методичного інструментарію, що і дозволило визначити рівень інтелектуальної активності у курсантів і студентів Академії цивільного захисту України.

Результати проведеного експериментального дослідження свідчать про те, що при розв'язанні мислинневих задач у випробуваних виникали труднощі:

1. Невміння аналізувати умову задачі, неможливість проникнути у суть задачі.
2. Самостійно не встановлюють зв'язки між відомим і шуканим.
3. Не завжди звертаються до використання раніше засвоєних знань.
4. У структурі задачі не виділяють компоненти.

Нами були розроблені спеціальні завдання, спрямовані на самостійний розвиток аналізу завдання, на знаходження відомих (система понять), які були приховані, або відсутні в завданні, завдання з помилками та прогнозування. Експериментальне навчання проводилося на практичних та семінарських заняттях з курсантами і студентами перших курсів. У дослідженні приймало участь 45 осіб.

При порівнянні констатуючого експерименту і формуючого встановлено:

1. Випробувані будь-яке завдання починали з аналізу, і виявилася схильність до самостійного розв'язання задач.

2. Курсанти і студенти оволоділи процесом розв'язання задач з невизначеними даними. Слід зазначити, що задачі викликали у значної частини інтерес.

3. З'явилося бажання самостійно працювати з науковою психологічною літературою.

4. Випробувані з бажанням починали виконувати самостійно завдання на прогнозування.

Отже, застосування цілеспрямованої системи завдань, спрямованих на аналіз, узагальнення та аргументування отриманих результатів сприяють не тільки розвитку розв'язання задач, а й інтелектуальній активності особистості.

На основі цілеспрямованого експериментального навчання виділилась група випробуваних, яка самостійно складала задачі, розв'язувала не тільки самостійно їх, але й пропонувала декілька варіантів їх розв'язання.

Таким чином, формування інтелектуальної активності у курсантів та студентів у процесі навчання позитивно впливає на розвиток їх особистості в цілому. Від того, як буде сформована ця здатність у навчанні, залежить їх професійна підготовка.

Отримані результати дозволяють сформулювати такі висновки:

1. Систематичне використання різних видів задач у процесі навчання – це шлях розвитку інтелектуальної активності особистості і успіх у будь-якій діяльності.

2. Розвиненість інтелектуальної активності суб'єкта у ВНЗ забезпечує компетентність у його професійній діяльності.

Література:

1. Брунер Дж. Психологія пізнання. – М., Прогрес, 1977. – 348 с.
2. Брушлинский А.В. Субъект: мышление, учение, воображение. – М., Изд-во «Институт практической психологии», – 1996. – С. 145.
3. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта // Психология мышления / Под ред. А.М.Матюшкина. М., Прогресс, 1965. – С 433 – 456.
4. Гурова Л.Л. Психологический анализ решения задач. – Воронеж, Изд-во Воронежского ун-та, 1976. – 342 с.
5. Дункер К. Психология продуктивного (творческого) мышления // Психология мышления / Под ред. А.М.Матюшкина. М., Прогресс, 1965. С. 83 – 243.
6. Когнитивная психология. Учебник для студентов высших учебных заведений / Под ред. В.Н.Дружинина, Д.В.Ушакова. – М., ПЕРСЭ, 2002: – 480 с.
7. Крутецкий В.А. Психология математических способностей школьников. – М., Просвещение, 1978. – 432 с.

8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Т. 1, М., Педагогика, 1989. 471 с.
9. Скрипченко О.В. Психічний розвиток учнів. – К., Радянська школа, 1974. – 104 с.
10. Фрунке И., Френш П.А. Решение сложных задач: исследования в Смерной Америке и Европе //Иностранная психология. 1995. № 5. С 42 – 47.
11. Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления /Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.В.Петухова. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 400 с.

Колупанова А.А.

ИЗУЧЕНИЕ ВЛИЯНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ НА СОЦИОМЕТРИЧЕСКИЙ СТАТУС

В ГРУППЕ

Изучение процесса социально-психологического адаптации студентов является одним из основных направлений работы психологической службы. Поскольку от того, как студент адаптируется к условиям, к новым одногруппникам зависит все его дальнейшее обучение.

Целью данного исследования было выявление взаимосвязи между уровнем социально – психологической адаптации, уровнем эмоционального комфорта и социометрическим статусом в группе. Исследование проводилось на базе Донецкого индустриально – педагогического техникума.

Объектом исследования были студенты групп нового набора.

Предметом исследования были: социально – психологическая адаптация, эмоциональный комфорт, социометрический статус в группе.

Адаптация проходит в нескольких сферах:

- учебная деятельность (новые предметы, схема обучения);
- межличностное взаимодействие (одногруппники, преподаватели);
- физическая адаптация (новые кабинеты, график учебного процесса).

Представим, что дезадаптация – это заболевание (так как ее последствия могут быть достаточно серьезными для психики). Как мы все знаем, чтобы предотвратить заболевание необходимо своевременно провести ряд профилактических мероприятий. Таким профилактическим мероприятием относительно адаптации мы выбрали адаптационный тренинг. Тренинг – это совокупность групповых методов формирования умений и навыков самопознания,